

ACTAS DEL XIII CONGRESO INTERNACIONAL ASOCIACIÓN HISPÁNICA DE LITERATURA MEDIEVAL

(Valladolid, 15 a 19 de septiembre de 2009)

IN MEMORIAM
ALAN DEYERMOND

I

Editadas por
José Manuel Fradejas Rueda
Déborah Dietrick Smithbauer
Demetrio Martín Sanz
M^a Jesús Díez Garretas



VALLADOLID
2010

© Asociación Hispánica de Literatura Medieval, 2010

© Los autores, 2010

Reservados los todos derechos. Prohibida la reproducción parcial o total por cualquier medio, salvo para citas, sin permiso escrito de los propietarios del copyright

Publicado por el Ayuntamiento de Valladolid y la Universidad de Valladolid

Ni el Ayuntamiento de Valladolid, ni la Universidad de Valladolid (UVa) ni la Asociación Hispánica de Literatura Medieval (AHLM) ni los editores son responsables de la permanencia, pertinencia o precisión de las URL externas o de terceras personas que se mencionan en esta publicación, ni garantizan que el contenido de tales sitios web es, o será, preciso o pertinente.

Edición realizada dentro del proyecto de investigación VA46A09 financiado por la Junta de Castilla y León.

Ilustración de la cubierta de María Varela

ISBN 978-84-693-8468-8

D.L. VA 951-2010

Impreso en España por
Valladolid Artes Gráficas

ELS MIRACLES MARIANS EN LA VIDA DE LA VERGE MARIA DE MIQUEL PERES (1494)¹

CARME ARRONIS LLOPIS
Universitat d'Alacant

1. INTRODUCCIÓ

Els estudis literaris centrats en la tradició mariana han dedicat un especial interès en l'anàlisi de les col·leccions de miracles, abundants en tot l'àmbit romànic. Nombroses investigacions han analitzat en les característiques formals i temàtiques d'aquests, i han tractat també de localitzar les fonts de les quals provenen o els cicles de què deriven.

La tradició catalana medieval, rica en obres hagiogràfiques i mariològiques, inclou també testimonis de col·leccions de miracles marians, com per exemple el còdex del segle XIV que conté els coneguts com *Miracles de la verge Maria* de l'arxiu capitular de Lleida, o el manuscrit 6 de finals del segle XV de la Biblioteca de la Seu de Barcelona, conegut com *Molts miracles de Nostra Senyora* i compilat pel notari Jaume Roure.

Tanmateix, la presència de miracles marians no es limita als grans reculls, és també freqüent trobar-ne inclosos en obres d'altre tipus, en les quals s'insereixen amb alguna finalitat. Així, i com és sabut, hi ha una presència notable de miracles marians inclosos en altres obres catalanes, com ara en els episodis relatius a les festivitats de la verge Maria en el *Flos sanctorum romançat*, o en el *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*, etc. Els grups de miracles marians inclosos en altres obres narratives no sempre han estat objecte d'anàlisi específiques i, en alguns casos, el nombre de miracles recollits constitueix una compilació interessant, tot i que integrada en un conjunt més ampli.

¹ Aquest treball s'emmarca dins el projecte "Edición crítica digital de textos hagiográficos de literatura catalana de los siglos XV i XVI. Ref.: FFI 2009-11594/FILO".

En aquesta ocasió, doncs, volem parar atenció a un recull de miracles que no ha estat mai tractat ni analitzat en la literatura catalana com a tal; es tracta del grup de miracles presents en la *Vida de la verge Maria* (València, 1494) de Miquel Peres. La compilació presenta un notable interès atés el nombre total de miracles inclosos, les característiques narratives que presenten, la funcionalitat que adquireixen en el relat, i les possibles relacions que es poden establir amb altres col·leccions de miracles, especialment de la tradició catalana.

Aquesta pàgines, doncs, pretenen ser, d'una banda, una contribució a l'estudi dels cicles de miracles marians presents en la tradició de la literatura catalana medieval i, d'una altra, una aproximació, tot i que parcial, al valor literari de l'obra de Miquel Peres, sovint desconeguda en la tradició catalana.

2. LA TRADICIÓ DELS MIRACLES MARIANS

El culte marià es remunta als primers segles del cristianisme, quan, malgrat l'escassa presència del paper de Maria en els evangelis, la teologia cristiana comença a desenvolupar plantejaments teòrics sobre la importància de la seua figura en el procés de salvació humana. Maria, en el seu paper de mare de Jesucrist, va cobrant importància per al culte cristià, i en els processos d'exegesi bíblica, en què el *Nou* i el *Vell Testament* s'acaren, encarna el paper de nova Eva que possibilita la salvació humana.

És sobretot al llarg dels segles XI i XII quan el culte per la Mare de Déu s'incrementa, i a partir de les obres de sant Bernat, sant Anselm i de les doctrines de l'orde del Císter, la figura de Maria adquireix el rol de mediadora universal entre Déu i els humans. La seua humanitat l'aproxima al lector, i la seua natura de *mare* afavoreix el tarannà pietós, compassiu i misericordiós.² Naix així el vincle d'amor filial entre els devots i Maria, a la qual invoquen en totes les circumstàncies. La literatura mariana es fa ressò d'aquest vincle, i sovintegen les obres en què, bé es lloa la Mare de Déu, o bé s'invoça la seua protecció, en aquest context floreix doncs, el gènere dels miracles.

La mentalitat medieval estava avesada als esdeveniments miraculosos: espera la manifestació de Déu, ésser superior, en la realitat que l'envolta a través de fets prodigiosos que demostren la seua omnipotència.³ Creu en l'existència dels mitjancers de la divinitat, els sants, a través dels quals la gràcia de Déu es manifesta als fidels, i entre els seus portaveus, Maria, en la seua

² Michael Gerli, "Pròlogo", *Milagros de Nuestra Senyora*, Madrid, Càtedra, 1989, pàgs. 19-24.

³ André Vauchez, *Saints, prophètes et visionnaires. Le pouvoir surnaturel au Moyen Age*, París, Albin Michel, 1999, pàg. 11.

condició de mare de Crist, ocupa un lloc preeminent, i els relats sobre miracles marians en donen testimoni.⁴

L'objectiu fonamental de la compilació de miracles, doncs, fer present als devots la cura i vetlla constant de Maria, de manera que promouen l'amor i la devoció que se li deu. La narració dels miracles basa el seu efectisme en la versemblança, aconseguida a través dels detalls narratius, de manera que els lectors o oïdors esdevenen testimonis dels fets reportats, els quals interpreten com a exemples del poder diví.⁵

Des dels segles XI i XII són abundants les compilacions de miracles que segueixen aquest objectiu, que es plasma fonamentalment en dos corrents: les col·leccions de tipus local, i les col·leccions de tipus universal.

Cronològicament les col·leccions locals són les més antigues; naixen al voltant del segle X i al segle XII arriben al seu màxim esplendor. L'origen es situa al voltant de santuaris francesos (Reims, Coutances, Laon, Soissons, Saint-Pierre-sur-Dives, Rocamadour, Chartres) que afirmaven posseir relíquies pertanyents a la mare de Déu, de manera que els relats en difonien la fama i els poders curatius.⁶ Les col·leccions, llavors, contribuïen a consolidar la fama de determinats centres de peregrinació, com era habitual en els monestirs dedicats a un sant concret amb la finalitat de promoure el culte local.

Les col·leccions generals o universals, una mica posteriors, responen a uns objectius ben diferents i són resultat d'una nova devoció, no vinculada a relíquies ni a cultes particulars. A partir dels segles XI i XII, la creença en l'Assumpció de Maria, segons la qual el seu cos era estat portat al cel, desvincula el seu culte de les relíquies conservades en monestirs. A més de les curacions miraculoses, les curacions de l'ànima comencen a ser-hi presents, i enalteixen el poder de Maria més enllà de vincular-la a qualsevol espai concret de peregrinació. L'objectiu últim és el de fomentar el lligam entre el fidel i la mare de Déu, mostrant Maria com al camí de redempció per als pecadors que li siguen devots, és més, com més greu és el pecat perdonat, més gran es mostra la misericòrdia de la Verge.⁷

⁴ Juan Carlos Bayo, "Las colecciones universales de milagros de la Virgen hasta Gonzalo de Berceo", *Bulletin of Spanish Studies*, Volume LXXXI, núms. 7-8, 2004, págs.854-871 (pág. 852).

⁵ José Aragüés Aldaz et al.; Tomàs Domingo Pérez (coord.) *Miracula Beatae Mariae Virginis. Colección latina medieval de milagros marianos en un Codex Pilarensis de la Biblioteca Capitular de Zaragoza*, Zaragoza, Delegación Diocesana de Catequesis, Parroquia de San Pio X, 1993.

⁶ Op.cit. Juan Carlos Bayo, pàg. 849

⁷ Ibidem, pàg. 851.

Els miracles que arrepleguen les col·leccions generals, per tant, han tingut lloc en qualsevol temps i espai, de manera que la figura Maria esdevé universal per als fidels. Aquestes col·leccions arrepleguen materials de tot tipus i origen: des d'anècdotes escrites pels Pares de l'Església i els autors escolàstics, a llegendes orientals, miracles d'altres sants on la Verge ha intercedit, relats de procedència oral i, fins i tot, esdeveniments de procedència local, tot i que sovint el lloc s'omet.⁸

L'èxit del gènere fou enorme, i al llarg del segle XII i XIII les col·leccions universals es difonen per tot Europa occidental, tant en llatí, habitualment en prosa, com en romanç, generalment en vers. Així, els reculls es compten per centenars, ja que els compiladors adquireixen consciència d'antòlegs i reelaboren constantment les col·leccions que els arriben.

A causa de l'èxit del gènere, és difícil saber quina és la font directa d'una compilació, perquè no sempre es limita a una sola i, fins i tot en aquests casos, gairebé sempre inclou variacions. Encara és molt més difícil, per tant, establir la font d'un miracle concret, que sovint incorpora variacions depenent de la compilació o l'obra (narració, sermó, etc.) que l'arreplegue. Podem establir, però, diverses relacions entre diversos reculls, o almenys constatar l'èxit d'alguns motius o relats constants que es repeteixen.

3. ELS MIRACLES MARIANS EN LA TRADICIÓ CATALANA

En la tradició catalana, com ja hem esmentat, compten amb dos col·leccions de miracles importants, i d'altres més breus o incorporades al si d'altres obres.

La més antiga és la coneguda com *Miracles de la Verge Maria* de l'Arxiu Capitular de Lleida, considerada de les darreries del segle XIV. Els miracles es troben en els darrers 23 folis d'un volum miscel·lani que conté a més una traducció catalana del *Llibre del Gènesis* i un *Plant de Madona Santa Maria*.⁹ El recull el componen trenta-sis miracles, gairebé tots de temàtica mariana, llevat de sis, tres dedicats a altres sants (sant Nicolau i santa Elisabet), i altres tres miracles en què la Verge no té participació.¹⁰ El conjunt constitueix una col·lecció de tipus universal, amb miracles que generalment (i amb contades excepcions) no inclouen cap referència a la localització en el temps o en l'espai.

⁸ Ibidem, pàg. 852.

⁹ Vegeu una descripció del testimoni a *Biteca* <<http://sunsite.berkeley.edu/Philobiblon/phhmbi.html>>, Manid 2113, Texid 2453.

¹⁰ Vid. Pere Bohigas, *Miracles de la Verge Maria, Col·lecció del segle XIV*, Barcelona, 1956.

De la primera meitat del segle XV sembla ser el recull de miracles marians compilat pel notari barceloní Jaume Roure i que es conserva al manuscrit 6 la Biblioteca de la Catedral de Barcelona.¹¹ El compendi arreplega cent trenta-huit miracles de diversa procedència, i en ocasions declara tant la font de la qual suposadament el miracle procedeix (bé de les *vitae patrum*, bé de Ramon Llull, etc.), com la localització geogràfica i, fins i tot, temporal del miracle. Destaca en aquest sentit, el caràcter localista d'alguns dels miracles inclosos, que se situen a la ciutat de Barcelona i en temps pròxims als lectors. Del recull, per tant, es desprén una presència de la intervenció de la verge Maria tant a nivell universal com local, de manera que reforça l'advocació a la Mare de Déu de la Seu.

En el *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*, compilació de meitats del segle XV, s'inclouen 714 *exempla* ordenats alfabèticament a partir de la primera paraula de l'enunciat de la contalla, entre els quals s'hi contenen uns diu-huit miracles de temàtica mariana.¹² Els miracles s'inclouen, com la resta de narracions del compendi, pel valor didàctic i doctrinal que se'n desprén. La majoria són força coneguts i presents en altres compilacions.¹³

En el *Flos sanctorum romançat* també comptem amb la presència d'un nombre considerable de miracles marians, un total de dinou distribuïts en els capítols dedicats a les festes específiques de la Mare de Déu (la Purificació, l'Anunciació, l'Assumpció i la Nativitat).¹⁴ Els miracles apareixen a la fi de cada capítol de les festivitats consagrades a la verge Maria i contribueixen a fomentar la creença en el dogma, ja que els relats, sovint, narren històries que es deriven de la negació d'algun d'aquests, o de la protecció obtinguda gràcies a la seua defensa i celebració.

L'obra de Miquel Peres que ara ens ocupa inclou un total de trenta-tres miracles (un nombre molt superior a algunes de les compilacions esmentades)¹⁵

¹¹ Vegeu una descripció del testimoni a *Biteca*, <<http://sunsite.berkeley.edu/Philobiblon/phhmbi.html>>, Manid 1207.

¹² Vid. Josep Antoni Ysern Lagarda, *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet*, vol. I, Barcelona, Barcino, 1997, pàgs. 118-123

¹³ Ibid. pàg.121.

¹⁴ Vid. Hèctor Càmarà i Sempere, *La Mare de Déu en el Flos sanctorum romançat (1494)*, Publicacions de la Universitat d'Alacant, Alacant, en premsa.

¹⁵ Bohigas (op. cit, pàg. 11-12) dóna referències d'altres manuscrits de menor importància que conserven miracles de la Mare de Déu: el miracle copiat a la fi del ms. 8 de la Biblioteca de Catalunya (fol.713-725), de començaments del segle XVI; els 12 miracles copiats al ms. 39 de la col·lecció pertanyent al monestir de sant Cugat del Vallés (a l'Arxiu de la Corona d'Aragó), copiat a la primera meitat del segle XV; i el ms. M-II-3, del primer terç del XV conservat al Monestir de El Escorial.

distribuïts en trenta capítols que presenten la vida de Maria. Com veurem tot seguit, aquest conjunt presenta característiques comunes a les col·leccions generals que adés hem tractat, cosa per la qual considerem interessant analitzar-la com una compilació amb entitat dins la tradició del gènere.

4. LA VIDA DE LA VERGE MARIA DE MIQUEL PERES

Miquel Peres, notari lletraferit valencià, és conegut en l'àmbit de la literatura catalana per la seua tasca com a autor i traductor d'obres de caire devocional i hagiogràfic a les darreries del segle XV i començaments del XVI. Entre les obres que ens han arribat destaquen la traducció de la *Imitació de Jesucrist* o *Del menyspreu del món* (Barcelona, Pere Posa, 1482), atribuïda popularment a Tomàs de Kempis; la traducció de la *Vida de sancta Catherina de Sena* (València, Cristòfor Cofman, 1499) i la *Vida de sant Vicent Ferrer* (València, Joan Jofré, 1510); és autor, així mateix, d'algunes poesies: una de temàtica mariana, compilada en el volum de les *Trobes en llaor de la verge Maria*, i una de profana, la "Demanda feta per Miquel Peres a Joan Verdancha", compilada en la segona edició del *Cancionero General* de Hernando del Castillo (Valencia, 1514).¹⁶

La *Vida de la sacratíssima verge Maria* és l'obra més original de les conservades de l'autor, i també la més reeditada, cosa que indica la gran acceptació que tingué. S'edità per primera vegada a València, per Nicolau Spindeler, el 1494,¹⁷ i Peres la dedicà a la muller del poeta i mestre racional Joan Escrivà, na Monpalaua d'Escrivà.

Les notícies que tenim sobre les edicions successives¹⁸ indiquen la gran acollida que l'obra tingué tant en el segle XV com en el XVI,¹⁹ i tant en la

¹⁶ Cfr. Carme Arronis, *La vida de sancta Catherina de Sena de Miquel Peres*, Alacant, Departament de Filologia Catalana, 2007, pàgs. 31-48.

¹⁷ L'únic testimoni conegut es conserva a la Biblioteca Històrica de València, sig. CF/5.

¹⁸ Vid. José Ribelles Comín, *Bibliografía de la Lengua Valenciana*, vol. I, València, Imprenta de la Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos, 1920, pàgs. 479-489; i Antonio Palau y Dulcet, *Manual del librero hispanoamericano*, vol. XIII, Barcelona, Libreria Palau, 1961, pàgs. 20-24.

¹⁹ A banda de l'edició príncep, es té notícia de que es realitzaren les següents edicions: *Verger de la verge Maria* (Barcelona, 1495, Gelart Preus, Joan Luschner i Wendrell Rosenhajer); *Verger de la verge Maria* (València, entre 1506 i 1515, Diego de Gumiel); *Vida de la sacratíssima verge Maria, nostra senyora, historiada e corregida per lo reverent mestre Ferrer* (Barcelona, 1551, en casa de la viuda de Carles Amorós); *Verger de la sacratíssima verge Maria, en les heròiques virtuts, glorioses obres y miraculosos actes de la sua portentosa vida, escrita y recopilada per lo honorable Miquel Pérez, ciutadà de la noble, leal, y coronada ciutat de València. Quarta impressió augmentada amb les notes tocants a la història per un prebere de la*

tradició catalana com en la castellana, ja que s'hi contenen diverses edicions de la traducció al castellà realitzades al llarg del segle XVI.²⁰

Probablement la gran acollida de l'obra està directament relacionada amb el context espiritual imperant en el segle XV, el qual, a partir de la tradició encetada pel franciscanisme amb les *Meditatione Christi* de sant Bonaventura, esdevé a poc a poc més intimista, i basa en la contemplació i la imitació de la vida i, sobretot, de la *passió* de Jesús, una via de salvació.²¹ La contemplació esdevé una de les bases de la nova espiritualitat del XV, la qual troba en la literatura l'espai idoni per a recrear i representar amb detall escenes de la vida de Jesús i de la seua mare, basades en passatges al·ludits en els evangelis, o en els evangelis apòcrifs. Així, al llarg del segle XV prolifera el gènere de les *vitae Christi* i les *vitae Mariae*, corrent en què s'emmarca la *Vida de la sacratíssima verge Maria* de Miquel Peres.

Peres construeix l'obra a partir de 30 episodis de la vida de Maria que basa en la tradició dels evangelis apòcrifs, molts dels quals són també presents en algunes *vitae Christi* medievals (com ara la immaculada concepció, el naixement de Maria, la vida en el temple, etc.),²² i desenvolupa, tal i com era habitual en el gènere, els passatges evangèlics que al·ludeixen d'alguna manera a la vida de Maria (visitació de santa Isabel, naixement de Jesús, Epifania, fugida a Egipte, pèrdua i retrobament de Jesús en el temple, etc., fins a arribar a la passió, mort, crucifixió, resurrecció, etc.)

A banda de narrar els episodis de la vida de Maria, tal i com és tradicional en el gènere, Peres afig a cada episodi argumentacions que habitualment relacionen la figura de la Verge amb personatges del *Vell Testament*, o amb elements metafòrics de la natura al·ludits en salms, etc. I inclou, fins i tot, argumentacions escolàstiques que donen suport als dogmes tractats en

església de santa Maria la Major (Barcelona, 1732, Pau Campins). Vid. op cit. Antonio Palau, pàg. 20

²⁰ Les edicions conegudes són les següents: *La vida de la sacratíssima Virgen* (Toledo, 1526, Miguel de Eguía); *De la vida y excelencias de nuestra Senyora y de sus milagros* (Sevilla, 1531, Juan Cromberger; traduïda "en verso castellano por el bachiller Juan de Molina"); *Vergel de nuestra Senyora, compuesto por Miguel Pérez, valenciano, traducido por el bachiller Juan de Molina* (Sevilla, 1542, Domenico de Robertis) i *La vida y excelencias y milagros de la sacratísima virgen Maria, nuestra senyora, nuevamente corregida y enmendada por Miguel Pérez* (Toledo, 1549, en "casa de Ayala"). Ibid. pàg. 21

²¹ Vid. Albert Hauf, "Isabel de Villena", *Vita Christi*, Barcelona, Edicions 62, 1995, pàgs. 5-60, pàg. 33.

²² Pensem, per exemple, en la *Vita Christi* d'Isabel de Villena, que inclou un seguit d'episodis sobre la vida de Maria. (Vid. Josep Almiñana Vallés (ed.), *Vita Christi de Sor Isabel de Villena*, València, Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de València, 1992, vols. I i II.

determinats capítols (com ara la Perpètua virginitat de Maria, o la Immaculada concepció).

Peres, llavors, fon en la seua obra diverses tradicions que palesen la devoció mariana al segle XV: el gènere de les *vitae Mariae*, els *planctus mariae*, els discursos escolàstics, els mecanismes d'exègesi bíblics, i fins i tot, el gènere que pot ser era el més popular de tots: el dels miracles. I aquesta inclusió constitueix, de fet, un dels aspectes més innovadors de l'obra.

ELS MIRACLES MARIANS EN L'OBRA DE PERES

L'estructura de l'obra és força homogènia. Els trenta capítols es disposen seguint un orde cronològic que permet recrear la biografia de Maria i, com a apèndix a cada capítol, i de manera independent, s'inclou una oració adreçada a la verge Maria en què es demana la seua protecció o intercessió i, tot seguit, un miracle. Només el primer capítol inclou tres breus miracles com a cloenda tot seguint la narració de l'episodi i no de manera exempta, per la qual cosa el total de miracles compilats són trenta-tres.

La presència dels miracles en la *Vida* pot no sobtar inicialment; la inclusió era habitual en les vides de sants (gènere amb què Peres estava familiaritzat), on al llarg de la narració de les hagiografies s'incorporaven miracles que els sants realitzaren en vida, o fins i tot, com a colofó, s'enumeren sèries de miracles que obraren *post mortem*. Tanmateix, la inclusió de miracles en les vides de Maria no és freqüent, entre altres coses, perquè no són prodigis que Maria obrà al llarg de la seua vida. La majoria dels miracles marians, de fet, són "miracles literaris", és a dir, miracles que han estat difosos de manera aïllada, i no relacionats necessàriament amb cap episodi concret de la seua vida, a diferència dels "miracles hagiogràfics", que apareixen en les vides dels sants i en constitueixen una part imprescindible. Els "miracles literaris" es caracteritzen a més, en oposició als "miracles hagiogràfics", perquè el protagonista del relat sol ser un pecador devot que és socorregut en una situació perillosa gràcies a la mediació d'algun sant o, en el nostre cas, de la Mare de Déu.²³ La Verge intervé en els esdeveniments com a auxiliadora per traure els seus fidels dissortats de les situacions més difícils.²⁴

En els miracles marians inclosos per Peres trobem, per tant, un temps, un espai i uns personatges diferents als de l'acció principal de la *Vida*, i, en

²³ Jesús Montoya Martínez, *Las colecciones de milagros de la Virgen en la Edad Media (El milagro literario)*, Universidad de Granada, Granada. 1981, pàgs. 44-55.

²⁴ Vid. op. cit Josep Antoni Ysern, pàg. 120.

presentar-los de manera independent a la fi de cada capítol, no interfereixen en el fil narratiu i emotiu del gruix de l'obra.

Potser amb aquesta separació Peres pretenia oferir diferents nivells de lectura per als lectors: la lectura piadosa i emotiva centrada en la contemplació de la vida de Maria; la lectura de les oracions, per demanar la continuïtat intercessió de la Mare de Déu; i la lectura dels miracles, que dona testimoni de la seua omnipotència i cura constant dels seus fidels.

El que particularitza encara més l'obra de Peres és el fet que, en la majoria dels casos, cada miracle es relaciona temàticament amb l'episodi de la biografia tractat; els miracles adquireixen així una funció estructural que cohesiona l'obra i adquireixen una força major en tant que relacionen les gràcies que Maria atorga o dispensa amb la seua pròpia experiència. Es subratlla així la humanitat de la Mare de Déu, element que facilita la identificació amb els fidels; i, precisament, aquesta identificació sembla ser una de les causes que motiven la compassió de la Verge vers els seus devots. Així, és freqüent trobar en els miracles apel·lacions dels creients a Maria recordant-li els dolors viscuts, tractant de moure-la al record per tal d'aconseguir la seua compassió i obtenir la seua gràcia:

O, benaventurada reyna dels cels, no m'abandoneu en aquest salvatge desert, que sols en la vostra majestat està la mia esperança! Supplicant-vos, mare de consolació, per aquella gran dolor que sentís quant vés en la circuncisió tallar la preciosa carn del fill de Déu y vostre, me vullau sanar la dolor de aquest tallat peu y restituhir-me a la vista de ma muller y de mos fills en la mia pròpia casa.²⁵

A vós, senyora del cel y de la terra; a vós, font de pietat e mercé, offerir aquestes dues filles mies vèrgens, donant a vós, senyora, qualsevol dret y acció que yo en elles tinga. [...] Supplicant encara la vostra alta magestat per aquell inefable goig que vós sentís quant los reys d'Orient vos offeriren grans dons y offeretes, me vullau donar algun do que a la gran necessitat y fretura mia subvenir puga.²⁶

Hoïnt lo pare y la mare tan enujosa risposta, ab plors, ab crits, ab sospirs, al devot monestir de hon partits eren tornaren, suplicant ab gran devoció a la sacratíssima verge Maria que axí com ella, benaventurada senyora, fon alegra de haver cobrat lo seu gloriós fill quant lo perdé tres dies, los volgués alegrar de fer-los trobar lo fill que perdut havien.²⁷

En altres ocasions, el nexxe que permet relacionar el miracle amb el capítol relatiu es basa en la repetició d'elements temàtics presents o al·ludits en l'episodi de la biografia. Per exemple, el capítol de la fugida a Egipte se segueix

²⁵ Miquel Peres, *Vida de la sacratíssima Verge Maria*, València, Nicolau Spindeler. 1494, fol. 38v.

²⁶ Op. cit. fol. 43r.

²⁷ Ibid. fol. 57v.

d'un miracle que té lloc, precisament, en un desert, i així el protagonista del miracle evoca el record de Maria en la seua travessia:

Mas lo devot hermità, recorrent a la gloriosa verge Maria, que és guia y carrera dels perduts y posats en congoxa, la suplicà que per aquells affanys, treballs y destents que ella, gloriosa reyna dels àngels, havia sentit fugint per aspres deserts en Egipte, lo volgués deliurar en aquell tan apartant desert de l'affany, set, fam e congoxa que sentia.²⁸

En el miracle que segueix a l'episodi de les Bodes de Cannà (en el qual Jesucrist per intercessió de sa mare converteix l'aigua en vi per tal d'abastir els convidats de les noces) se'ns presenta un monestir de monjos en època de forta carestia, la qual superen gràcies a l'auxili de Maria:

O, gloriosa senyora, gràcies vos fem nosaltres, servents vostres, dels grans benifets que de cascun jorn rebem per mans de vostra piadosa misericòrdia. Y com nos haveu sostenguts tan gran temps apartats de la conversació mundana per al servir de vós, alta y humil reyna de glòria, supplicant la vostra magestat per aquella pietat e compassió que vós tinguéis en les noces de vostre car nebot, sent Johan evangelista, quant fes canviar al vostre gloriós fill l'aygua en vi per subvenir a la fretura de tan sanctes bodes, que hajau pietat e compassió de nosaltres, fills vostres, donant-nos axí com haveu acostumat les coses necessàries per a la sustentació de nostres aflaquides persones, perquè de tal manera socorreguts no hajam a desemparrar aquesta santa y devota casa que a honor del vostre sanct nom està edificada.²⁹

En les versions dels miracles de Peres, com veiem, i a diferència del que és habitual en el gènere dels miracles, trobem invocacions dels fidels en estil directe, els quals s'adrecen a Maria sovint amb familiaritat i proximitat, invocant, com hem dit adés, esdeveniments de la seua vida. Les veus en primera persona, a més, aporten dramatisme als relats —intensificant l'angoixa en els moments de dificultat i torbament que experimenten— i un grau major de versemblança, present en el to general de l'obra, farcida de detallisme en les descripcions i de profunditat emotiva en els diàlegs dels personatges.

Així, els personatges dels miracles de Peres presenten una evolució emotiva que commou el lector davant les mostres de desesperació, penediment, necessitat, etc. que protagonitzen, a diferència del que és habitual en el gènere dels miracles, en què els personatges són figures planeres al servei del missatge moralitzador que es desprén de la història. Per a Peres en la narració del miracle no importa només el fet narrat, com és habitual en el gènere dels miracles i dels relats doctrinals, sinó també el procés de conversió, penediment i salvació experimentat pels pecadors: els quals erren, es penedeixen, invoquen la Mare de Déu, obtenen la seua gràcia amb la qual es lliuren del perill, i porten d'ací en avant una vida de penitència i virtut fins a la mort, després de la qual passen a la vida de glòria.

²⁸ Ibid. fols. 50v-51r.

²⁹ Ibid. fols. 63v-64r.

Altra de les característiques diferencials del recull de Peres, resideix, precisament, en el tractament que reben els pecadors protagonistes dels miracles. Aquestos són presentats de manera conciliadora, ja que Peres gairebé sempre indica, a manera d'explicació —sinó de justificació—, la causa que els ha dut a pecar: bé un temps de carestia, bé la incitació del dimoni, etc.:

Hun jove ecclesiàstich, tenint poca paciència en la gran necessitat, pobretat y fretura que sostenia, induhit per lo infernat dimoni [...] ³⁰

Passant après alguns dies, instigat lo indiscret confessor per lo infernat dimoni, manifestà als parents del mort la ocasió de tan cruel delicté [...] ³¹

O, fins i tot, en algunes ocasions el pecador és en realitat un innocent falsament acusat. Podem comprovar aquesta intenció de Miquel Peres en el miracle que apareix en el capítol cinqué, relatiu a l'Anunciació, en el qual un home devot de la verge Maria és condemnat i penjat a la forca, però socorregut per la verge Maria gràcies a la devoció que aquell li professava. El miracle té una llarga tradició i el trobem inclòs en totes les compilacions que hem esmentat més amunt: en la col·lecció de la Seu de Lleida i de la Catedral de Barcelona, en el *Recull d'exemples i miracles ordenat per alfabet* i en el *Flos sanctorum romançat*.³² En les diferents versions, com es pot comprovar, hi ha diferències narratives en la descripció dels fets, però en totes les versions el protagonista és efectivament un lladre, tot i que gran devot de la verge Maria.

A la versió del manuscrit 5 de la Seu de Lleida podem llegir:

Ere un ladre qui faiya ladronicis sovent; emperò el avie en gran devoció Santa Maria, que la saludava moltes vegades. Hon com el faiye un ladronici, aquels a qui embolave lo preneren. Hon com aquel ladronici fo jutgat a penyar.

E axí com lo penyaven Santa Maria ere aquí ab el, qui'l tenie en les forques en les sues precioses mans; axí que el no sostench nuyl mal.

E com s'esdevengués que aquels que penyat l'avien, passassen a quin prop les forques en lo tercer dia que el fo penyat, els lo veeseren encara penyat e faen bela cara, pensan-se que no fors estret bé ab lo liguam, e volgueren-lo hociure ab los coltells; mas, com els lo cuydaven colteleyar, Santa Maria lo gardava de tot mal. Pel que anch no li poguen noure, d'on ne foren maraveylans.

Mas pensaren-se que la gloriosa Santa Maria l'aydave, com per honor d'ela els lo depanyaren e el anà-se'n sa e salv sens tot mal e entrà-se'n en un monestir e aquí el fo penitència e fo a servi de Jesucrist e de Madona Santa Maria mentre viu fo, e puy agué la glòria celestial.³³

³⁰ Ibid. fol. 72v.

³¹ Ibid. fol. 78v.

³² El miracle també s'inclou literaturitzat en *Milagros de Nuestra Señora* de Gonzalo de Berceo (VI), i en les *Cantigas de Sancta Maria* d'Alfons X (I, 13). Vid. op. cit. Hèctor Càmarà, pàg.

³³ Verbatim. Antoni Maria Parramon (ed.) *Miracles de la verge Maria. Un "mariale"*

A la compilació de la Catedral de Barcelona trobem el mateix miracle arreplegat en dues versions (al foli 2r i al foli 39v.) que presenten petites variacions. Aquesta repetició permet constatar la tradició extensa del relat:

[F]ou un ladre que havia en devoció la gloriosa verge Maria, e tostemp que anava a furtar o fer algun robatori, deya la salutació angelical, ço és: *Ave Maria*, etc. E feta la oració, lo dit ladre suplicava a la gloriosa verge Maria que ell no fos pres ni descubert del mal que fahia. Sdevench-se que lo ladre dit, continuant per molt temps son ladronici, fou pres per sos demèrits, e fon condemnat a penjar, e quan lo amenaven a penjar, lo dit ladre invocava la gloriosa verge Maria que li ajudàs. Emperò lo dit ladre fou penjat, e quan fou penjat lo dit ladre, per moltes tortes que lo morrodevaques li donàs al coll del ladre, ne per molt que li muntàs als muscles, lo dit ladre no poch morir, e axí la justícia jaquí lo dit ladre star penjat per dos jorns; e dins aquells dos jorns, lo dit ladre no mudà sa color, ans stava e parlava axí com si no fos stat penjat.

E a cap dels dits dos jorns, la justícia, vahen lo gran miracle, ab molt e notabla gent anà a la forca, interrogant lo dit ladre de part de Déu, que li digués perquè ell no ere mort. E lo dit hom penjat dix que la gloriosa verge Maria lo sostenia ab les mans en tant que ell no sostenia negun afany, ans stava ab lo pus gran pler e refrigeri que ell may no stech en lo món. E encontinent la justícia féu despenjar lo dit ladre, e quan fon despenjat, la justícia interr[og]à lo dit ladre quin bé fahia. E lo dit (2v) ladre respòs que jamay no féu negun altre bé sinó que tot jorn saludava la gloriosa verge Maria, dient-li la salutació angelical, ço és: *Ave Maria*, e, feta la oració, suplicava la gloriosa verge Maria que ell no fos descubert dels mals que havia fets ni faria. E la justícia, vahent lo miracle, jaquí-l anar a honor de la verge Maria e del dit gran miracle. E lo dit ladre, fahent grans gràcies a la gloriosa verge Maria, com axí lo havia desliurat de mort, sa convertí, e-s mes en orde de religió, e hac gran contricció de tots sos pecats. E vi[s]ch en orde de santa obediència e morí santament, e la sua ànima fou col·locada en la glòria de paradís.³⁴

Fou un home ladre, qui havia en dovoció la verge Maria, e lo dit ladre, per molts ladornicis que fayés, no estava que tot jorn no saludats la verge Maria, dient-li: *Ave Maria gratia plena*, etc. Sdevench-sa que lo dit ladre un jorn fou pres per la cort e despuix fou penjat, e quan fou penjat, la verge Maria lo tench per tres jorns en sospens, que no poch morir, e quan vench al terç jorn, aquells qui-l havien penjat, per son cars passaren aquent e veyeren lo hom penjat, qui era viu e stava ab la cara molt alegre; e ells, smaginants que lo morrodavaqués no hi hagués bé donat lo gorb en lo coll, ab lo coltell percutiren al penjat, per tal que-l matassen, e quan li volien dar lo colp, la verge Maria aposà la mà en lo coltell de aquell (40r) qui-l volien ferir, en tal manera que no li podien fer algun dapnatge. E ells conexents açò, lavors lo penjat dix que la verge Maria lo preservava que no li podien fer mal, e que ella lo havia preservat de morir per una poca de devoció que havia haüda en ella. E los hòmens, meravellants-sa de açò, a hornor de la vege Maria devellaren-lo de la forca e jaquiren-lo anar, e lo hom anà-se-n en un monestir, e aquí ell sa donà tot al servey de nostra senyor Déu e de la verge Maria tostemp de la sua vida.³⁵

lleidatà, 1976, Lleida, Arts Estudis Gràfics, pàg. 112.

³⁴ Vid.op cit. Bohigas, pàg. 114

³⁵ Ibid. pàg. 113-114

El *Recull d'exemples i miracles ordenats per alfabet* sembla indicar la font de la qual ha estat treta la narració 406 del volum, precisament, d'una compilació de miracles:

Segons que·s recompte en los miracles de lla gloriosa santa Maria, mare de Jesucrist, un hom qui ere gran ladre havie gran devoció en la verge Maria e deya-li quesun die moltes veguades la *avemaria*.

Sdevench-se un die que·l dit ladre fon pres en un furt e, tentost, lo penjaren en una forca. E la verge Maria sostench-lo tres dies que no morí. E, al tercer die, alguns hòmens, passant prop la dita forca, veeren com stave viu e alegre. Digueren-ho als oficials de lla ciutat, los quals anaren a la forca. Quant lo veeren viu digueren: "Per tal no és mort com no li strengueren bé lo dogual mas, pus que axí és, nosaltres lo auciuem!". E tentost tragneren les spases ab què·l matassen, mas no·l pogueren ferir. E lo ladre los dix: "Debades o fets, car ouciure no·m podrets, que la verge Maria me sosté e·m deffèn!" Tentos que·ls dits oficials o hagueren oyit, ab gran devoció e reverència despenjaren-lo e, tentost, sens altre tardança, lo dit despenjat se mès en orde, e alí finà sos dies a servey e pleer de nostre senyor Déus e de lla Verge gloriosa mare sua.³⁶

La narració del *Flos sanctorum* és més breu que les anteriors, segons és habitual, ja que normalment en cada festivitat mariana s'inclouen diversos miracles. El miracle en concret apareix en la festa de la Nativitat de Maria:

Era un ladre qui sovint furtava e tenia en devoció la Verge Maria e moltes vegades ell la saludava. E, axí, un dia que ell fahia un furt, aquells a qui furtà lo prengueren e fonch jutjat a penjar. E, axí com lo penjaven, la Verge Maria fonch aquí ab ell, qui·l tengué viu en la forca tres dies e·l tenia ab les sues mans, segons que li era vejares, axí que no sostenia negun mal. E aquells qui l'havien fet penjar passaren per aquí e veren-lo viu, faent bona cara, per què·s pensaren que no l'avien bé stret e volgueren-lo matar ab los seus coltells. Mas, la Verge Maria lo guardà, que no li feren mal, de què foren aquells molt meravellats pensant que la Verge Maria lo guiàs. E per honor de la Verge Maria ells lo despenjaren e·l lexaren anar. Per què ell entrà en un monestir e aquí ell stigué al servici de Déu e de la Verge Maria.³⁷

Malgrat les petites variacions que s'hi aprecien, el miracle no deixa de ser una gràcia concedida a un lladre confès que, per la reiteració del salut de *l'avemaria* a la Mare de Déu, ha obtingut la seua gràcia. Tanmateix, en la versió de Peres, el protagonista és en realitat un home devot acusat falsament, el qual invoca la Mare de Déu demanant-li ajuda per defensar la seua innocència, la qual el socorre gràcies a la devoció que li professa i la continua celebració de la festivitat de l'Anunciació:

Hun home granment devot de la gloriosa verge Maria fon falsament acusat de cert furt y condemnat a mort ab falsos e inichs testimonis, lo qual, coneixent y mirant-se net de tan vergonyós crim com li imposaven, recorria ab devotes pregàries a la reyna de parahís, que per la sua pietat e misericòrdia de aquella vergonyosa infà[mi]a lo volgués fer delliure. Mas

³⁶ Vid. op. cit. Josep Antoni Ysern, vol. II, pàg.79.

³⁷ Vid. op. cit. Hèctor Càmara. en premsa.

lo president o governador de aquella terra, hoïda la deposició dels testimonis, no estimant que fossen falsos, lo féu portar al supplici; y, après que los ministres de la justícia ja per mort lo haguessen deixat en la forca, tornaren a la ciutat deixant aquell cors que fos vianda per als sùtzeus corps e buytres. Esdevench-se quatre jorns après que huns inichs e malvats hòmens, trobant la muller de aquest penjat, li digueren: “O, muller del ladre sentenciat!”. Les quals injurioses paraules aumentaren la gran dolor que de la mort del seu just y estimat marit [26v] la virtuosa dona tenia; e axí, ab doloroses làgrimes, ab grans plors e sospirs, anà al loch hon lo marit penjava y, mirant ab piadosa vista a d’aquell, dolorosament planyia. Hoint lo marit tan entrestit plant com en aquella hora la adolorida muller feya, li dix semblants paraules: “No ploreu ni crideu, estimada muller mia, que yo só viu y viuré molt temps en companyia vostra, que la gloriosa verge Maria me ha conservat la vida, perquè yo cascun any la incarnació del seu gloriós fill a pa y aygua dejunava, y cascun dia agenollat la saludava set vegades de aquella salutació que per l’àngel Gabriel en la incarnació del fill de Déu fon dignament saludada”. E axí, la muller ab inefable alegria tornà a la ciutat manifestant als regidors de la terra lo que de son marit hoït y vist havia, los quals, acompanyats de innumerable po[ble], anaren a despenjar aquell qui quatre jorns era estat penjat en la forca y, mirant tan gran miracle com la gloriosa verge Maria obrat havia, li cantaren devotes lahors y gràcies tornant lo despenjat home a la sua pròpia casa, hon en companyia de la sua amada muller vixqué molts anys en sancta e virtuosa vida.³⁸

Ens hem permés de reproduir íntegrament les versions dels diversos testimonis per poder apreciar amb major detall el grau de reelaboració que Peres imprimeix a cadascun dels miracles. Si bé el motiu tractat és el mateix, l’estil i els detalls afegits l’allunyen força de la resta de versions. La narració és farcida d’elements circumstancials que intensifiquen el dramatisme de l’acció (“hoïda la deposició dels testimonis, no estimant que fossen falsos, [...]”, “tornaren a la ciutat deixant aquell cors que fos vianda per als sùtzeus corps e buytres”; etc.), i les modificacions temàtiques introduïdes, com ara la innocència del protagonisme, la inclusió de la muller en el relat, el diàleg que els dos mantenen al peu de la forca, etc. augmenten encara més la tensió emotiva del miracle. Veiem, precisament, com el diàleg entre els personatges és aprofitat per a justificar la relació d’aquest amb la temàtica tractada en l’episodi que el precedeix corresponent a l’Anunciació, de manera que el motiu tradicional que possibilita el miracle (la repetició del salut devot de l’*Ave Maria*), esdevé en aquesta ocasió una pràctica fervorosa de celebració de la festivitat de l’Anunciació de Maria.

Aquesta vinculació temàtica dels miracles amb els episodis precedents, la considerem original de Peres, ja que, com hem vist, alguns dels miracles arrellegats a la *Vida* apareixen en altres compilacions catalanes sense referències concretes a cap episodi maria.³⁹ Peres, per tant, hi aplica les

³⁸ Op. cit. Miquel Peres, fols. 26r-26v

³⁹ En el *Flos Sanctorum*, de fet, el miracle apareix en la festivitat de la Nativitat de Maria. Vid. op. Cit. Hèctor Càmarà (en premsa).

variacions de contingut i de forma necessàries per tal d'aconseguir el seu objectiu: relacionar temàticament el conjunt de miracles marians amb els episodis de la vida de Maria que narra.

Malgrat les diferències esmentades, la compilació de miracles del valencià comparteix moltes característiques comunes amb les col·leccions generals. L'objectiu últim sembla ser el de recordar la presència activa del poder diví en la realitat quotidiana i terrenal, gràcies a la intervenció de Maria, intercessora entre Déu i els hòmens, de manera que contribueix a consolidar la devoció del creient. Evoquen, a més, la pietat universal de la Mare de Déu, i no relacionen els esdeveniments a cap indret o temps concret; la majoria dels miracles no contenen ubicació, i els que la incorporen, són llocs llunyans, tot i que potser coneguts pel lector medieval. Destaquen els topònims italians Salerno, Roma i Lombardia, la ciutat grega de Tumba, Xipre, i una referència al regne de França.

Els motius presents en els miracles són els habituals dels grans reculls, i evidencien tant el culte marià popular, com situacions historicosocials pròpies de l'edat mitjana.

Pel que fa al culte popular, notem la presència abundant d'elements que representen una religiositat amb constats manifestacions i pràctiques públiques: a diversos miracles trobem elements florals oferts a la verge, especialment garlandes de flors, o altres ofrenes,⁴⁰ així com la repetició de cànctics i d'oracions que es presenten plaents a Maria.⁴¹

La substitució del fervor popular per les relíquies marianes donà pas al culte de les imatges (a les quals es confereix propietats miraculoses i divines) i a l'atribució de poders meravellosos a sagraments, oracions i gestos cristians (com la comunió, el símbol de la creu, la persignació o el salut de l'*ave maria*), i s'hi inclouen miracles que se'n fan ressò.⁴²

⁴⁰ “[...] de odorants flors y roses una graciosa garlanda componia, posant-la après sobre lo cap de una devota ymatge de la senyora dels àngels” (Op. cit. Miquel Peres, fol. 53r); “supplicaven cascun dia lo pare y la mare ab devotes oracions a la sacratíssima verge Maria que per la sua gran pietat e clemència li volgués procurar sanitat complida, prometent-li presentar una làntia d'argent si lo fill que tant amaven complidament guaria” (Ibid fol. 57r).

⁴¹ “dient après ab gran devoció agenollat en terra set avemaries” (Ibid. fol. 111r); “hun jove granment devot de la sacratíssima verge Maria, tenint molt bella veu cantava sovint aquella gloriosa antífena *Regina celi letare alleluia*” (Ibid. fol.104v).

⁴² “E axí, fent lo senyal de la creu en lo front y en los pits, la iniqua temptació fugia.” (Ibid. fol. 92r); “cascun jorn agenollat en terra, ab los ulls levats al cel, les set avemaries deya, offerint-les cascuna vegada a la puritat de la senyora dels àngels, per hon mereixqué dins poch temps haver remey del gran combat que l'enemich dimoni ab tan folla y desonesta amor li donava.”(Ibid. fol. 118v).

Els elements de la natura es presenten, com és habitual en els miracles, com a elements adversos i hostils que poden provocar perills, especialment el foc, l'aigua (rius i mars), la nit, les tempestes, etc.,⁴³ tot i que són subjugats al poder diví.

Pel que fa a la realitat sociocultural, veiem com els miracles ens presenten a protagonistes de qualsevol estament medieval: cavallers, nobles, dones, viudes, monjos i monges, clergues, ermitans, burgesos, comerciants i artesans, pagesos, etc., i manifesten així, una vegada més, la universalitat de Maria, que socorre tots aquells devots que la invoquen independent de la seua condició. D'entre els elements presents, ens resulta especialment interessant la presència constant de personatges que fan referència al poder i l'autoritat de les ciutats,⁴⁴ els quals condemnen, segons les lleis terrenals, a tots aquells que han comés algun crim contra els seus semblants; però les lleis terrenals queden derogades quan hi intervé la gràcia divina, que absol de les condemnes terrenals a tots aquells que han estat fidels a les lleis divines i han mantingut viu l'amor a Déu i a la seua mare.

Entre els miracles de Peres, com és habitual en totes les compilacions, s'inclouen relats que mostren la convivència entre les diverses religions a l'edat mitjana. El tracte amb els àrabs és gairebé inexistent en els relats de Peres, i les úniques referències que hi apareixen al·ludeixen a conflictes bèl·lics llunyans.⁴⁵ Tanmateix la presència dels jueus és més freqüent. Apareixen en contacte amb els cristians, i trobem un clar exemple de la convivència en el conegut miracle del xiquet jueu que combrega barrejat entre els cristians, el qual evidencia el contacte habitual entre els menors.⁴⁶

⁴³ “De continent se mogué tan gran tempestat” (Ibid. fol. 6v); “essent en lo mig de la arena que la gran mar estava minvada, sentiren venir ab espantable remor la mar que ab gran fúria crexia.” (Ibid. fol.30v); “Esdevench-se que, sobrevenint les escures tenebres de la nit, perdé lo camí y ab gran affany y destent per aspres roques anava, no trobant algun camí o senda que a la devota estància guiar lo poguessen” (Ibid. fol. 50v).

⁴⁴ “lo president o governador de aquella terra [...] lo féu portar al supplici (fol. 26r)”; “[...] manifestà als parents del mort la ocasió de tan cruel delicte, los quals de continent recorrent a la justícia, en una fort presó la culpable viuda feren metre, y sabuda la veritat del cas d'ésser cremada li donaren sentència” (fol. 78v), etc.

⁴⁵ “[P]er defensió de la sancta fe cristiana, hun esforçat cavaller morí en la guerra contra moros” (fol.115r); “Esdevench-se hun dia que hun fill de aquesta devota dona, navegant ab una chica fusta, fon cativat y pres en terra de moros.” (fol. 115r), etc.

⁴⁶ “[C]Ombregant molts christians hun dia de Pasqua en una devota sglésia, hun fadrí juheu, a mescla dels christians, rebé lo preciós cors de Jesús salvador nostre. (fol. 70r).

Els jueus són presentats de manera cruel i perversa⁴⁷ i sovint relacionats amb pràctiques quiromàntiques.⁴⁸ Els jueus que hi apareixen als relats són personatges que hi intervenen d'alguna manera, però normalment no en són els protagonistes. Ara bé, cada cop que apareixen en la narració d'un miracle acaben. Convertint-se a la fe cristiana i a la devoció per la Mare de Déu, doncs, no cal oblidar el caràcter doctrinal dels reculls de miracles:

[...] per hon lo juheu e la juhia e moltes altres juheus que allí vingueren, mirant tan gran miracle, a la sancta fe christiana se converti(e)ren, tenint contínuament en grandíssima devoció a la sacratíssima verge Maria.⁴⁹

E axí, contrit e penident, lo juheu anà als peus de la devota donzella demanant-li perdó de la congosa que en les cruels temptacions li havia procurada, y que volia ésser batejat y servir contínuament la sacratíssima verge Maria.⁵⁰

Hoint lo juheu tan gran miracle, ans de anar al suplici volgué ésser cristià demanant lo sanct baptisme.⁵¹

ALGUNES CONCLUSIONS

Com veiem el recull de miracles de Peres presenta moltes de les característiques que es desprenen de les compilacions generals.

El conjunt respon al mateix objectiu: recordar als lectors o oïdors el vincle filial entre Maria i els seus devots —qualsevol siga el seu origen o estament—, als quals protegeix en tot moment i situació, i moure'ls, per tant, a l'amor i a la devoció constant. De la compilació es desprén el caràcter d'universalitat de la devoció mariana, ja que la gran part dels miracles no s'emmarquen en cap indret o temps determinat. Com a gènere típicament medieval, es fa ressò de l'espiritualitat popular tradicional, dominada per unes pràctiques públiques i comunitàries que relacionen el poder diví amb petites pràctiques quotidianes.

Els miracles inclosos reproduïen, a més, els motius temàtics habituals, i presenten l'estructura característica dels "miracles literaris": en primer lloc es confessa la devoció mariana del protagonista, es comet el pecat; es demana per la intercessió de Maria, el pecador devot obté la gràcia i, en conseqüència, la salvació. Com és propi, a més, dels miracles marians, la Mare de Déu no és la

⁴⁷ "Hun inich juheu, qui en lo vehinat del jove estava, tan gran ira e malícia li tenia per ocasió de la cançó que cantava que delliberà matar-lo." (fol. 104v)

⁴⁸ "Hun rich cavaller [...] parlà a hun juheu nigromantich dient-li que si ell li procurava per art de nigromància aquella donzella per muller, que ell li daria gran quantitat de moneda" (fol. 91v-92r)

⁴⁹ *Ibid.* fol. 70r.

⁵⁰ *Ibid.* fol. 92r.

⁵¹ *Ibid.* fol. 105r.

protagonista dels relats, sinó un ens omnipresent que vetlla pels seus devots i hi intercedeix per ells en cas de perill.

La gran novetat que els miracles de Peres presenten té a veure sobretot amb la disposició que presenten dins l'obra que els engloba i en la funció estructural que hi desenvolupen, ja que la complementen de manera cohesionada. Els miracles es relacionen amb els esdeveniments biogràfics de Maria, de manera que s'estableix un vincle directe entre la seua vida terrenal i les gràcies que dispensa als seus devots.

El conjunt ric i variat dels trenta-tres miracles arreplegats per Peres deriva directament de la tradició del gènere dels miracles, i constitueix un testimoni més que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar el gènere en la literatura catalana. Molts dels miracles inclosos apareixen en altres compilacions catalanes o romàniques, amb les quals presenten similituds i diferències. Les diferències parlen especialment del major valor literari que l'autor valencià els confereix. Peres reescriu els motius narratius augmentant l'efectisme dels miracles: incrementa el detallisme de les descripcions, afegeix elements circumstancials que aporten dramatisme i aprofundeix en el to emotiu dels diàlegs.

En aquesta primera anàlisi del recull, doncs, hem esmentat les principals característiques que el defineixen i que evidencien l'interés que es desprèn de l'obra de Peres. Deixem, per raons d'espai, per a un estudi posterior, l'anàlisi contrastiu dels miracles de la *Vida de la sacratíssima verge Maria* amb les altres compilacions catalanes, com també la relació amb les possibles fonts.